

จุลสาร เคมีวิเคราะห์ Online

Analytical Chemistry Newsletter

Vol.4 – Jan.2024

..เรื่องราวที่น่าสนใจ..ฉบับเดือนมกราคม 2567
(เล่มที่ 4 ของปี ๖๗)

มุมความรู้ทั่วไป : การตรวจปริมาณสารอินทรีย์คาร์บอนรวมในน้ำ

มุมเทคโนโลยีการวิเคราะห์ทางเคมี
: การวิเคราะห์สารโคลชิซินในเหง้าดองดึง

มุมสิ่งแวดล้อม: เชื้อราในอากาศ (อันตราย
การป้องกันและการตรวจวิเคราะห์เชื้อราในอากาศ)

วิธีกำจัดยุงในบ้านด้วยธรรมชาติ

มุมสมุนไพร: สมุนไพรไล่ยุง

สารบัญจุลสาร เคมีวิเคราะห์ online

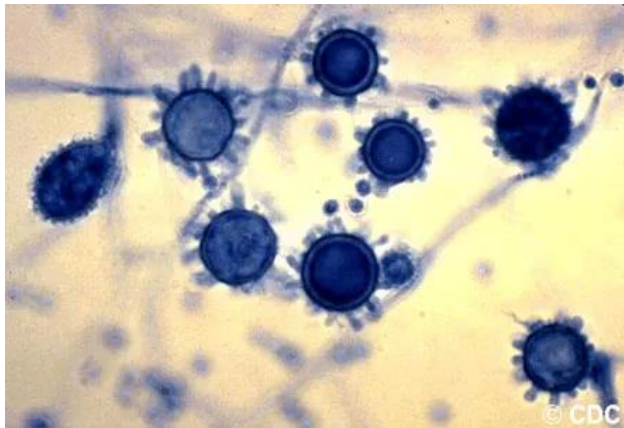
Analytical Chemistry Newsletter

Vol.4 Jan. 2024

1

มุมมองความรู้ทั่วไปในห้อง LAB

การตรวจปริมาณสารอินทรีย์คาร์บอนรวมในน้ำ (หน้า 1)

มุมมองสิ่งแวดล้อม

2

เชื้อราในอากาศ : อันตราย การป้องกันและการตรวจวิเคราะห์เชื้อราในอากาศ (หน้า 5)

3

มุมมองเทคโนโลยีการวิเคราะห์ทางเคมี

การวิเคราะห์สาร Colchicines ในเหง้าตองดึง (หน้า 14)

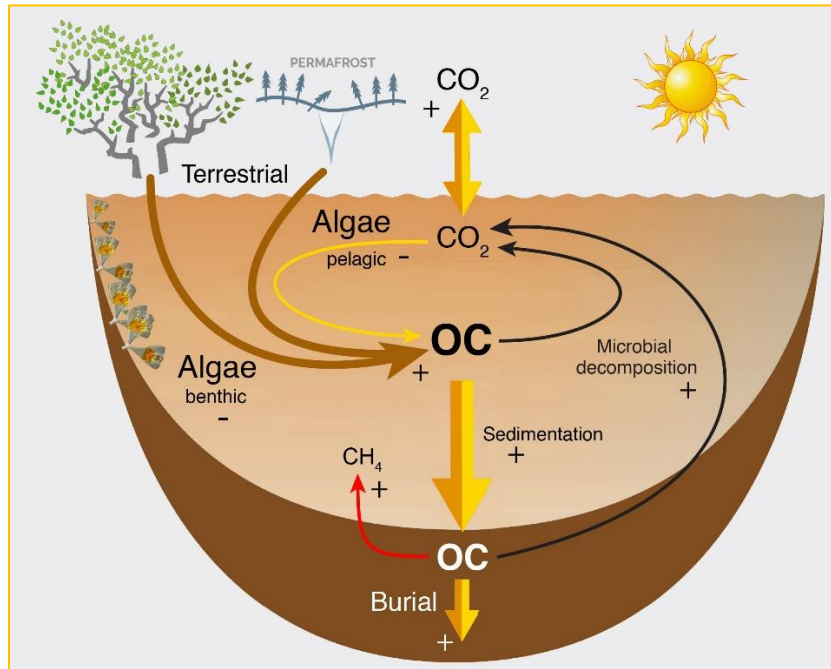

สมุนไพรใกล้ตัว

4

สมุนไพรไล่ยุง (หน้า 22)

การตรวจปริมาณสารอินทรีย์คาร์บอนรวมในน้ำ (Total Organic Carbon, TOC in water)

สารอินทรีย์ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการประเมินผลและเกณฑ์คุณภาพน้ำ เนื่องจากสารอินทรีย์มีผลต่อสมบัติทางกายภาพ เคมีและชีวภาพของน้ำนั้น ไม่ว่าจะเป็นผลในเรื่องกลิ่น รสชาติ สี และรวมไปถึงการสร้างสารเคมีอื่นที่อาจเป็นอันตรายในน้ำ เช่น trihalomethanes (THMs) ค่าสารอินทรีย์รวม หรือเรียกว่า TOC นั้น ยังสามารถบ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการปรับสภาพน้ำ/การผลิตน้ำให้บริสุทธิ์ มีผลต่อกระบวนการตกตะกอน (coagulation) การกรอง (filtration) และการฆ่าเชื้อโรค (disinfection) ดังนั้น การติดตามคุณภาพน้ำในด้านค่า TOC จึงมีความสำคัญเพื่อให้น้ำมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานต่างๆ ที่กำหนดตามความต้องการใช้น้ำ

การตรวจค่า TOC จึงเป็นการวัดปริมาณอินทรีย์คาร์บอนทั้งหมดในตัวอย่างที่สามารถออกซิไดซ์ให้เป็นก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ได้ น้ำที่มีการปนเปื้อนของสารอินทรีย์ในปริมาณความเข้มข้นสูง จะส่งผลให้มีการละลายของออกซิเจนน้อยลง ซึ่งจะส่งผลต่อสิ่งมีชีวิตใน

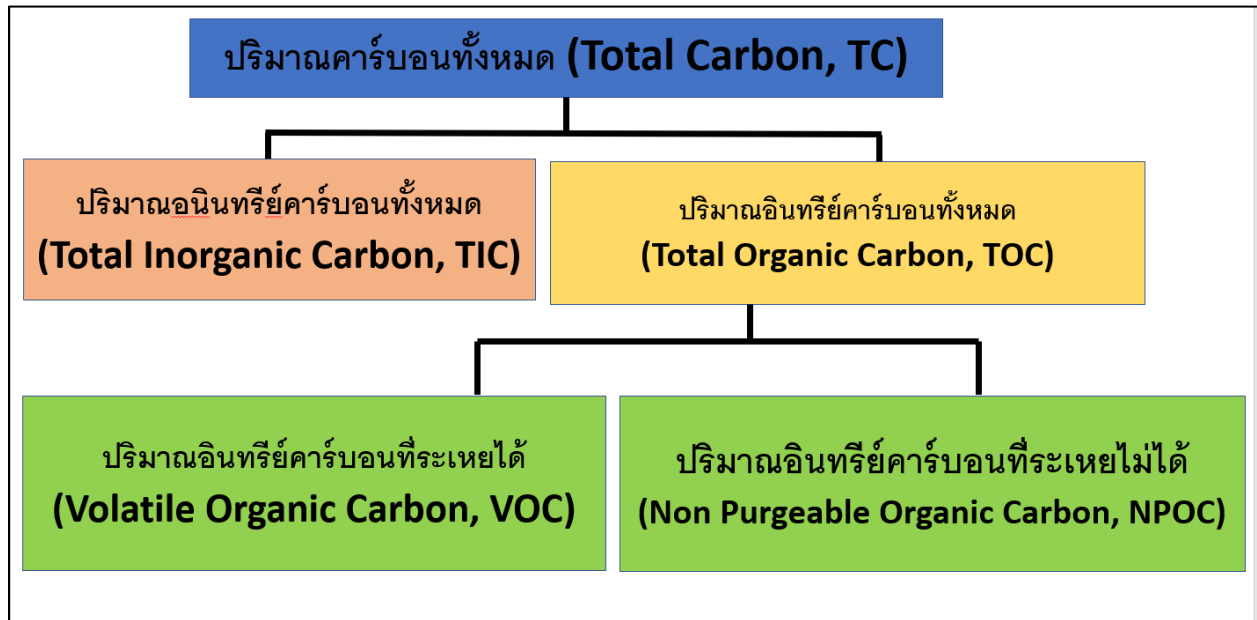
น้ำอีกด้วย ในปัจจุบัน ค่า TOC จึงถูกนำมาใช้ในการควบคุมคุณภาพของน้ำในอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมการผลิตน้ำดื่ม อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมผลิตไฟฟ้า และปิโตรเคมี ซึ่งอุตสาหกรรมเหล่านี้ต้องใช้ไอน้ำที่มีความบริสุทธิ์ หากน้ำที่ใช้ในการผลิตไอน้ำมีสารอินทรีย์เจือปนจะเกิดการสลายตัวเป็น CO₂ ใน Boiler จะทำให้เกิดการกัดกร่อนระบบท่อสตีล และหากเป็นสารอินทรีย์ประเภทกรดอินทรีย์ (Organic acid) หรือ Halogenated Organic Compound ยิ่งทำให้เกิดการกัดกร่อนได้สูงมากขึ้น

สำหรับในอุตสาหกรรมการผลิตยาและเวชภัณฑ์ ต้องมีการตรวจสอบค่า TOC เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด USP.643 และ EUROPEAN PHARMACOPOEII , EP 2.2.44 เนื่องจากน้ำที่มี TOC สูงจะไปลดประสิทธิภาพของระบบการทำน้ำให้บริสุทธิ์ ทำให้อุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ เสียหาย และเกิดการปนเปื้อนในกระบวนการผลิตยาได้ นอกจากนี้ ในกระบวนการผลิตน้ำประปาในประเทศไทยมีการใช้แหล่งน้ำจากธรรมชาติ โดยการสูบน้ำจากผิวดินหรือน้ำใต้ดิน ซึ่งอาจมีการปนเปื้อนของสารพิษและสารอินทรีย์ อีกทั้งด้วยการผลิตน้ำประปาในปัจจุบันยังใช้กระบวนการผลิตโดยใช้สารเคมีในการตกตะกอนความขุ่นและกรอง ซึ่งสามารถกำจัดสารอินทรีย์ออกได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อสารอินทรีย์เหล่านี้ทำปฏิกิริยากับคลอรีนที่เติมลงไปเพื่อฆ่าเชื้อโรค จะเกิดเป็นสารที่เรียกว่า ไตรฮาโลมีเทน (Trihalomethane) ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง ดังนั้นจำเป็นต้องมีการตรวจสอบปริมาณ TOC เพื่อควบคุมสารไตรฮาโลมีเทนในน้ำประปาให้อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด

ชนิดของตัวอย่าง	TOC (mg/L)
น้ำใต้ดิน	<1
น้ำผิวดิน	<10
น้ำในกระบวนการผลิตชนิดมีความบริสุทธิ์สูง	0.005–0.1
น้ำดื่ม	1–5
น้ำที่ควบแน่นจากไอน้ำ	<0.2

ตารางแสดงเกณฑ์ของค่า TOC จากแหล่งต่าง ๆ

การปนเปื้อนสารอินทรีย์สามารถเกิดได้จากหลายแหล่ง ได้แก่ อุตสาหกรรมในกลุ่มอาหาร เช่น การผลิตน้ำตาล แป้ง เซลลูโลส อุตสาหกรรมเคมี ปิโตรเลียม หรืออุตสาหกรรมพลาสติก รวมถึงน้ำที่มาจากแหล่งชุมชนต่างๆ และน้ำจากเกษตรกรรม

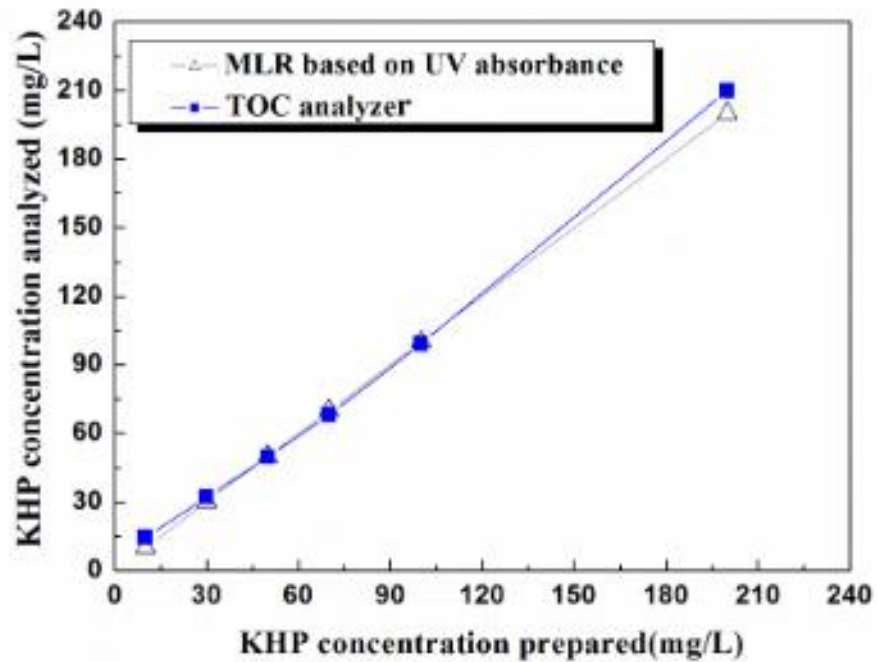

การวิเคราะห์ปริมาณสารอินทรีย์คาร์บอนในน้ำตัวอย่าง

ห้องปฏิบัติการแพนทเคมิวิเคราะห์ฯ ได้นำวิธีที่ได้พัฒนาจากวารสาร Sensors 2016, 16, 61; doi:10.3390/s16010061 (www.mdpi.com/journal/sensors) ในหัวข้อ Detection of Organic Compounds in Water by an Optical Absorbance Method มาเป็นวิธีที่ให้การวิเคราะห์ปริมาณสารอินทรีย์คาร์บอนในน้ำ โดยใช้เครื่อง UV-Visible Spectrophotometer ทำการตรวจวัดและคำนวณปริมาณ TOCโดยใช้สมการ

$$\text{TOC}(\text{mg/L}) = -1.476 + 207.534(I_{260}) - 236.472(I_{265}) - 199.004(I_{280}) + 112.074(I_{285})$$

โดย $I_{260}, I_{265}, I_{280}, I_{285}$ เป็นค่าความเข้มของการดูดกลืนแสงที่ 260, 265, 280 และ 285 นาโนเมตร ตามลำดับ และใช้สาร KHP เป็นสารมาตรฐาน ทั้งนี้ วิธีการนี้ มีความถูกต้องเทียบเคียงได้กับการใช้เครื่อง TOC analyzer

แหล่งที่มาข้อมูล

http://ftp.uspbpep.com/v29240/usp29nf24so_c643.html

<https://pdfs.semanticscholar.org/9923/d9b5705abaf97f156f809b000ef9362763f5.pdf>

<https://www.scispec.co.th/learning/index.php/blog/elemental/totalorganiccarbon>

<https://www.ozmo.io/the-importance-of-total-organic-carbon-toc-in-water-quality/>

เชื้อราในอากาศ

(อันตราย การป้องกันและการตรวจวิเคราะห์เชื้อราในอากาศ)

รา คือ สิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ หรือที่เราเรียก จุลชีพ จัดอยู่ในกลุ่มสิ่งมีชีวิตประเภท Eukaryote จำพวกหนึ่งที่ยกออกจากแบคทีเรีย ไวรัส และปรสิต ราเป็นเชื้อที่พบได้ในธรรมชาติ ทั้งในบ้าน นอกบ้านหรือแม้กระทั่งภายในร่างกายของเรา หน้าที่สำคัญของรา นอกบ้านคือการสลายของเสีย เช่นใบไม้ ต้นไม้ หรือขยะ ส่วนเชื้อราที่อยู่ในบ้านถ้าเราปล่อยให้มีมันเกิดขึ้นอาจจะส่งผลอันตรายให้แก่คนที่อาศัยอยู่ภายในบ้าน และสัตว์เลี้ยงได้เพราะเชื้อราสามารถสร้างสารพิษ Toxin หรือเชื้อราที่สร้างสปอร์ทำให้เกิดโรคมุมิแพ่ โรคหอบหืด เป็นต้น

การเกิดเชื้อรา

เชื้อรามักเกิดในบริเวณที่มีความชื้นสูง บริเวณที่แสงแดดเข้าถึงได้น้อย หรือบริเวณที่ไม่ได้รับแสงแดดเลย เช่น ห้องน้ำห้องครัว ห้องซักผ้า หรือแม้กระทั่งภายในห้องรับแขก ห้องนอน ห้องทำงาน ห้องปฏิบัติงานภายในเรือ โรงภาพยนตร์ เป็นต้น เนื่องจากห้องเหล่านี้

มักมีมีเฟอร์นิเจอร์ไม้อัด พรหม เตียงนอน หนังสือ เศษกระดาษ และเอกสารกองโต ซึ่งเป็นบริเวณที่สามารถเกิดความชื้นที่เชื้อราเจริญเติบโตได้ดี หรือการที่สีผนังห้องประเภทสีน้ำมัน หรือสีอัลกิด สีน้ำพลาสติกที่มีคุณภาพต่ำ หรือไม่มีสารยับยั้งการเกิดเชื้อรา ประกอบการการไม่ได้ล้างทำความสะอาดพื้นหรือผนัง ก็จะกลายเป็นบริเวณที่เกิดเชื้อราที่ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพได้เช่นกัน

รูปแสดงผนังห้องที่มีเชื้อราเจริญเติบโตเป็นจำนวนมาก

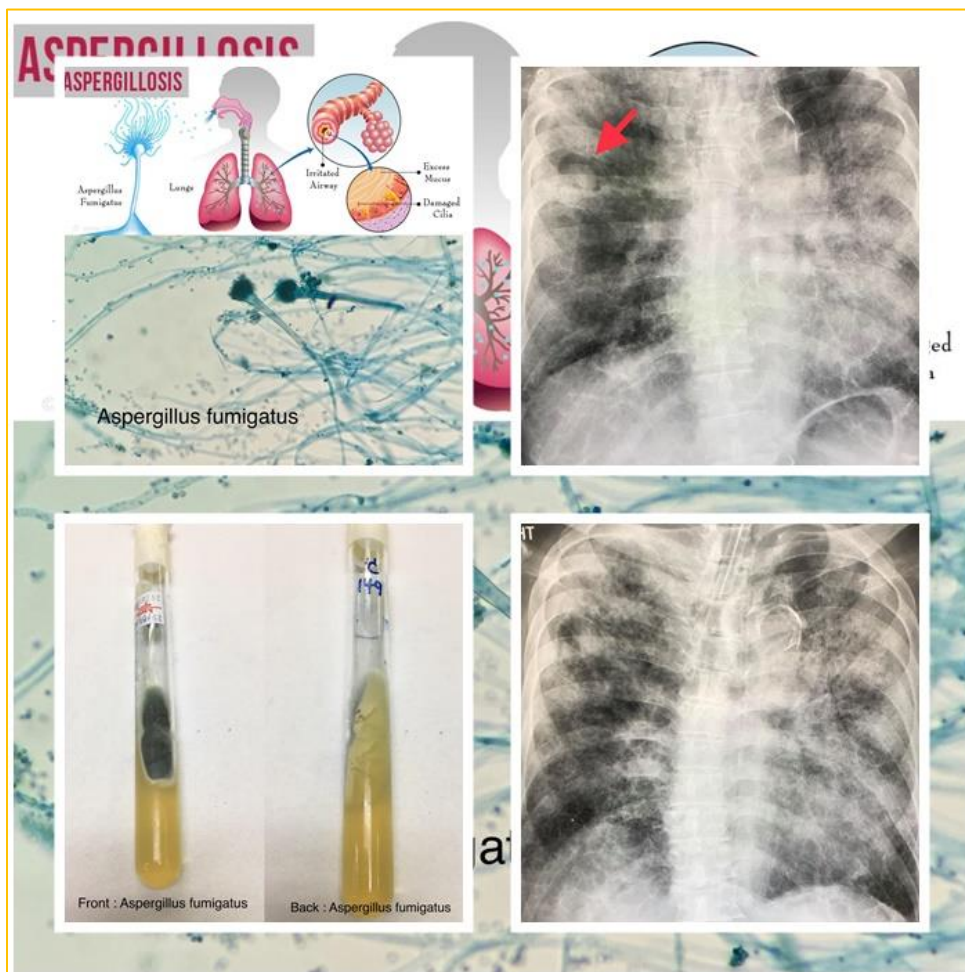
ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญของเชื้อรา

1. ปริมาณน้ำ โดยค่าวอเตอร์แอกทิวิตี้ (water activity) ที่เหมาะสมต่อการเจริญของเชื้อราอยู่ระหว่าง 0.98–0.99 แต่ค่าวอเตอร์แอกทิวิตี้ต่ำสุดที่เชื้อราเจริญได้คือ 0.62
2. อุณหภูมิ ราส่วนใหญ่เจริญได้ที่อุณหภูมิในช่วง 25–30 องศาเซลเซียส
3. ความต้องการออกซิเจน ราส่วนใหญ่ต้องการออกซิเจน จึงพบราที่บริเวณผิวหน้าอาหาร
4. สารอาหาร ราให้อาหารได้หลายชนิดโดยจากกระบวนการย่อยสลาย

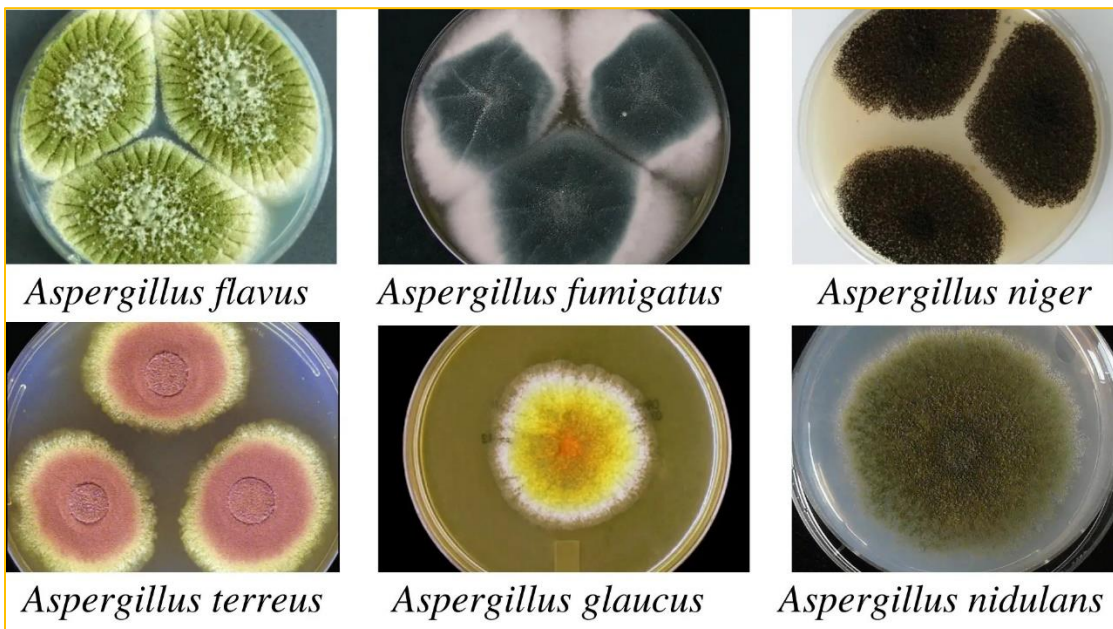
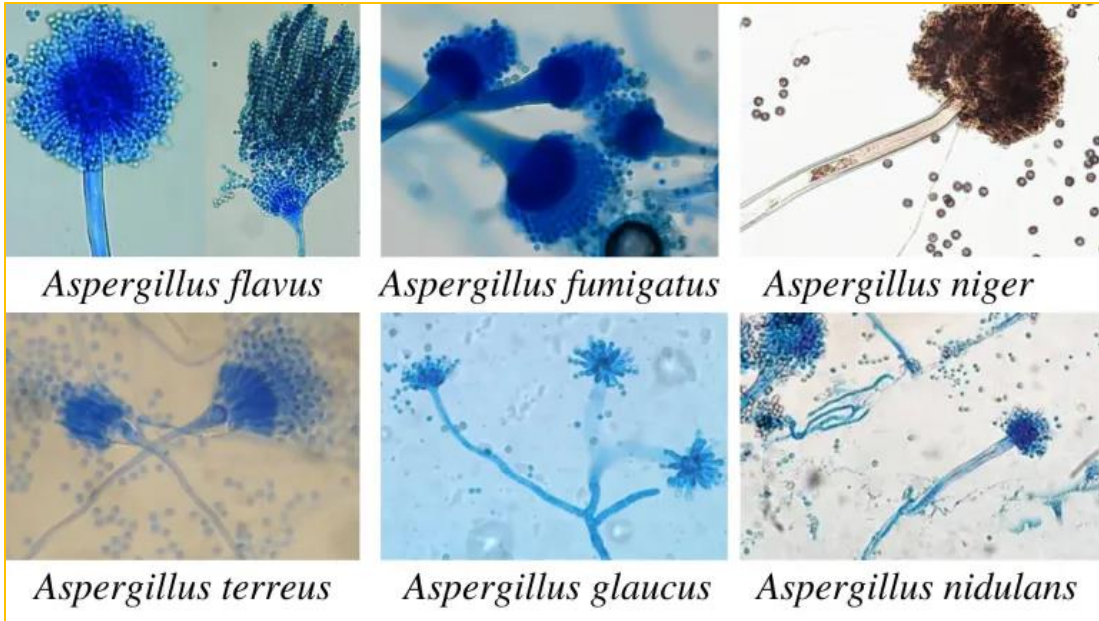
เชื้อราผลเสียมีต่อสุขภาพและร่างกายของเราอย่างไร

สปอร์ของเชื้อรา สามารถก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพและร่างกายได้ เช่น สปอร์ของเชื้อราทำให้เกิดโรคหอบหืด ปฏิกริยาภูมิแพ้ที่เรียกว่า Allergic Reactions (คือเมื่อเราได้รับสปอร์จนเกิดปฏิกริยา Allergic Reactions ร่างกายก็จะเกิดอาการจาม น้ำมูกไหล มีไข้สูง และถ้าหากสัมผัสสปอร์ของเชื้อราบ่อยๆ จะส่งผลหนักถึงขั้นเสียชีวิตได้) อาการปอดอักเสบจากภูมิแพ้ (Hypersensitivity Pneumonitis) การระคายเคืองต่อดวงตา จมูก หลอดลม ส่งผลกระทบทำให้ร่างกายมีอาการปวดแสบปวดร้อน และสปอร์ของเชื้อรายังก่อให้เกิดสารพิษที่เป็นอันตรายแก่ชีวิตได้อีกด้วย

ภาพ โรคปอดจากการติดเชื้อรา (สปอร์ของเชื้อรา *Aspergillus fumigatus*)

(ที่มา <https://www.sorbdee.net/article/2047>)

รูปแสดงราชนิด *Aspergillus spp.* (บน) รูปจากกล้องจุลทรรศน์

และ (ล่าง) ราบนอาหารเลี้ยงเชื้อ

(ที่มา <https://microbeonline.com/aspergillus-morphology-clinical-features-and-lab-diagnosis/>)

การป้องกันเชื้อรา

การควบคุมการเพิ่มปริมาณการเจริญเติบโตของเชื้อราทำได้หลายวิธี แต่ที่สำคัญคือ การควบคุมความชื้นและอุณหภูมิของอากาศ เชื้อราจะเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณที่มีความชื้นสูง และบริเวณที่มีอุณหภูมิประมาณ 25–30 องศาเซลเซียส ส่วนเชื้อราที่ก่อให้เกิดโรคส่วนใหญ่ มักจะเจริญเติบโตได้ดีในช่วงอุณหภูมิห้องจนถึง 37 องศาเซลเซียส และราบางชนิดจะเจริญเติบโตได้ดีในช่วงอุณหภูมิสูง 40–50 องศาเซลเซียส ทั้งนี้การให้เครื่องลดความชื้น และเครื่องปรับอากาศก็เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งในการควบคุมความชื้นและอุณหภูมิเพื่อป้องกันการเพิ่มจำนวนเชื้อราในอากาศ

1. การป้องกันเชื้อราโดยการป้องกันการรั่วไหลของน้ำ

การรั่วไหลของน้ำภายในบ้านเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดความชื้นและเกิดเชื้อราภายในบ้าน ถ้าหากเราตรวจพบว่าภายในบ้านของเราเกิดการรั่วของหลังคา เริ่มมีน้ำซึมออกจากบริเวณท่อที่อยู่ภายในห้องน้ำหรือห้องครัว หรือบริเวณรั่วอื่น ๆ ที่เกิดการรั่วไหลของน้ำ ซึ่งควรทำการซ่อมแซมทันที ไม่ควรปล่อยทิ้งไว้ให้ เพราะสามารถเชื้อราเจริญเติบโตได้

2. การป้องกันการควบแน่นของไอน้ำ

การควบแน่นเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่พบบ่อยในการเกิดความชื้น รูปแบบของการควบแน่นของไอน้ำบนพื้นผิวที่เย็นเมื่อไอน้ำในอากาศเย็นตัวลง และกลายเป็นของเหลวบ่อยครั้ง จะเห็นหยดน้ำเกาะบนท่อโลหะ ผนังคอนกรีต ถังเก็บน้ำ และหน้าต่าง วิธีหนึ่งที่จะช่วยลดการควบแน่นคือ การรักษาอุณหภูมิภายในห้อง ตัวอย่างเช่น โดยการติดตั้งฉนวนกันความร้อน นอกจากนี้ยังสามารถป้องกันพื้นผิว เช่น การหุ้มท่อโลหะด้วยฉนวน ทำให้ไม่มีหยดน้ำเกาะบริเวณท่อโลหะ

3. การป้องกันโดยการลดความชื้น

เชื้อราสามารถเจริญเติบโตได้ในบริเวณที่มีความชื้นอยู่ติดต่อกันเป็นเวลา 24–48 ชั่วโมง และสามารถเจริญเติบโตได้ดีเมื่อความชื้นสูงกว่า 55% ซึ่งหมายความว่าถ้าภายในบ้านมีวัสดุที่เปียกนานเกิน 24 ชั่วโมง กำลังเกิดภาวะเสี่ยงในการเกิดเชื้อรา ซึ่งวัสดุอินทรีย์ต่าง ๆ ได้แก่ พื้น ฝ้าเพดาน พรม ฝ้า ภายในเครื่องปรับอากาศ จะสามารถเกิดเชื้อราขึ้นได้ ควรทำ

ความสะอาด และให้ร่วมกับเครื่องฟอกอากาศร่วมด้วย การให้เครื่องลดความชื้น (Dehumidifier) เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถป้องกันและควบคุมการเกิดเชื้อราเจริญเติบโตได้ วิธีที่ดีที่สุดเพื่อให้ความชื้นภายในบ้านต่ำ จะผ่านการระบายอากาศ เปิดหน้าต่างในระหว่างวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออากาศร้อน การระบายอากาศในห้องครัว และห้องน้ำ พัดลมดูดอากาศจะ ช่วยลดความชื้นได้

รูปแสดงเครื่องลดความชื้นในอากาศ (Dehumidifier)

4. การป้องกันการเปื่อยของเสื้อผ้า

หนึ่งในสาเหตุหลักของการเกิดปัญหาความชื้นในบ้าน คือ เสื้อผ้าที่เปียกชื้น หลักจากที่ซัก เสื้อผ้าความจะต้องทำให้แห้งในทันที อย่าปล่อยให้เปียกเป็นเวลานาน ควรนำไปตากแดดข้างนอกกับราวตากผ้า หรือใช้เครื่องปั่นแห้ง

การตรวจวิเคราะห์เชื้อราวมในอากาศ (Total Fungi Count)

การตรวจวัดเชื้อราวมในอากาศ จำเป็นต้องเก็บตัวอย่างลงในอาหารเลี้ยงเชื้อ โดยใช้อุปกรณ์เก็บตัวอย่างและนาตัวอย่างเชื้อดังกล่าวไปหาปริมาณต่อไปในห้องปฏิบัติการ โดยปกติรามักอยู่ในอากาศในรูปของอนุภาคนาขนาดเล็ก ดังนั้นการเก็บตัวอย่างเชื้อจึงมักเก็บโดยใช้ Impactor ในการแยกอนุภาคออกจากอากาศ โดยอนุภาคที่ตกในอุปกรณ์เก็บตัวอย่างจะถูกออกแบบให้ชนกับอาหารเลี้ยงเชื้อ การเก็บตัวอย่างนั้นจะให้ระยะเวลาในการเก็บไม่เกิน 4 นาที และใช้อัตราการไหลที่ 28.3 ลิตร/นาที หากยาวนานกว่านั้นอาจทำให้มีปริมาณเชื้อที่

เจริญเติบโตในอาหารมากเกินไปจนไม่สามารถนับปริมาณได้ ทั้งนี้อาหารเลี้ยงเชื้อจะใช้ 2% Malt Extract Agar (MEA) และใช้อุณหภูมิที่ 25 องศาเซลเซียส ในการบ่มเป็นระยะเวลา 5 วัน ทั้งนี้ ห้องปฏิบัติการของ กวทส.วศ.ทร. กำลังดำเนินการวางแผนเพื่อสนับสนุนการตรวจวิเคราะห์คุณภาพอากาศ (เชื้อราในอากาศ) ในสถานปฏิบัติงานที่เสี่ยงต่อการคุณภาพชีวิตของกำลังพล

รูป (ซ้าย) อุปกรณ์เก็บตัวอย่างเชื้อราวมในอากาศ (ขวา) ตัวอย่างเชื้อราบนอาหารเลี้ยงเชื้อ

รูปแสดงอุปกรณ์เก็บตัวอย่างเชื้อในอากาศ (MAS-100 VF-Air Sampler)

มาตรฐานคุณภาพอากาศภายในอาคาร (Indoor Air Quality)

ปัจจุบันหลายๆ ประเทศได้มีการกำหนดค่าเชื้อรารวมในอากาศ ซึ่งอยู่ในค่ามาตรฐานคุณภาพอากาศภายในอาคาร เช่น WHO/Europe และ Singapore ได้กำหนดค่าเชื้อรารวมในอาคารไว้ไม่เกิน $500 \text{ CFU}/\text{m}^3$ นอกจากนี้ WHO/Europe ยังได้กำหนดค่าเชื้อรารวมเฉพาะในโรงพยาบาลไว้ไม่เกิน $50 \text{ CFU}/\text{m}^3$ ในประเทศไทยนั้นยังได้มีการประกาศมาตรฐานคุณภาพอากาศภายในอาคารอย่างเป็นทางการ คือ ประกาศกรมอนามัย เรื่อง ค่าเพื่าระวังคุณภาพอากาศภายในอาคารสาธารณะ พ.ศ. 2565 ซึ่งได้ระบุค่ายอมรับได้ของเชื้อรารวมไม่เกิน $500 \text{ CFU}/\text{m}^3$ ซึ่งสามารถนำไปใช้เพื่อเพื่าระวังสุขภาพได้แต่ยังไม่มีผลทางกฎหมาย

รูปแสดงห้องพักรักษาตัวในเรือ

<https://kapitaennemo.wordpress.com/category>

<http://topicstock.pantip.com/wahkor/topicstock/2010/04/X9080593/X9080593.html>

แหล่งที่มาข้อมูล

1. http://lib3.dss.go.th/fulltext/dss_knowledge/chem_5_2563.pdf
2. <https://laws.anamai.moph.go.th/th/practices/download/?did=211864&id=99012&reload=>
3. <https://www.sorbdee.net/article/2047>
4. (<https://microbeonline.com/aspergillus-morphology-clinical-features-and-lab-diagnosis/>)
5. <https://www.merckmillipore.com/TH/en/product/MAS-100-VF-Air-Sampler>

การวิเคราะห์สาร Colchicines ในเหง้าดองดึง

ดองดึง เป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดในแอฟริกาตะวันออก และมีอยู่ทั่วไปในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงบ้านเราด้วย ซึ่งพืชชนิดนี้จะขึ้นตามที่โล่ง ชายป่า และดินปนทราย หรือในที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ โดยปกติแล้วจะนิยมปลูกไว้เพื่อเป็นไม้ประดับ¹ นอกจากนี้ ยังมีการนำมาทำเป็นยาสมุนไพร มีสรรพคุณดังนี้²

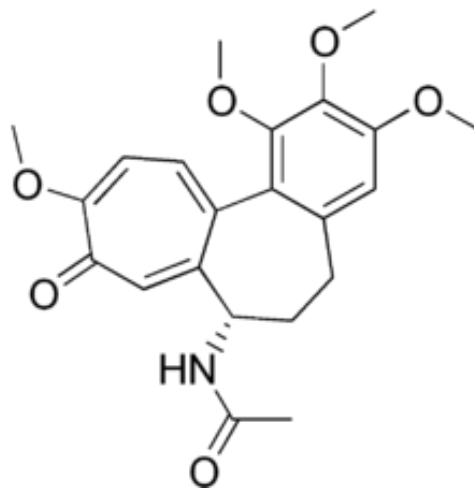
- ราก ช่วยลดเสมหะ แก้เสมหะ แก้อาการจุกเสียดแน่นท้อง ท้องอืดท้องเฟ้อ ช่วยขับลมในกระเพาะ ช่วยรักษาบาดแผล ใช้ทาแก้โรคผิวหนัง
- เหง้า มีสารโคลชิซิน (colchicines) มีพิษ มีสรรพคุณในการรักษาโรคเกาต์ ใช้ในการรักษาอาการปวดข้อได้เป็นอย่างดี และยังมีฤทธิ์ในการยับยั้งการแบ่งตัวของเซลล์ ซึ่งสามารถนำไปรักษาโรคมะเร็งได้

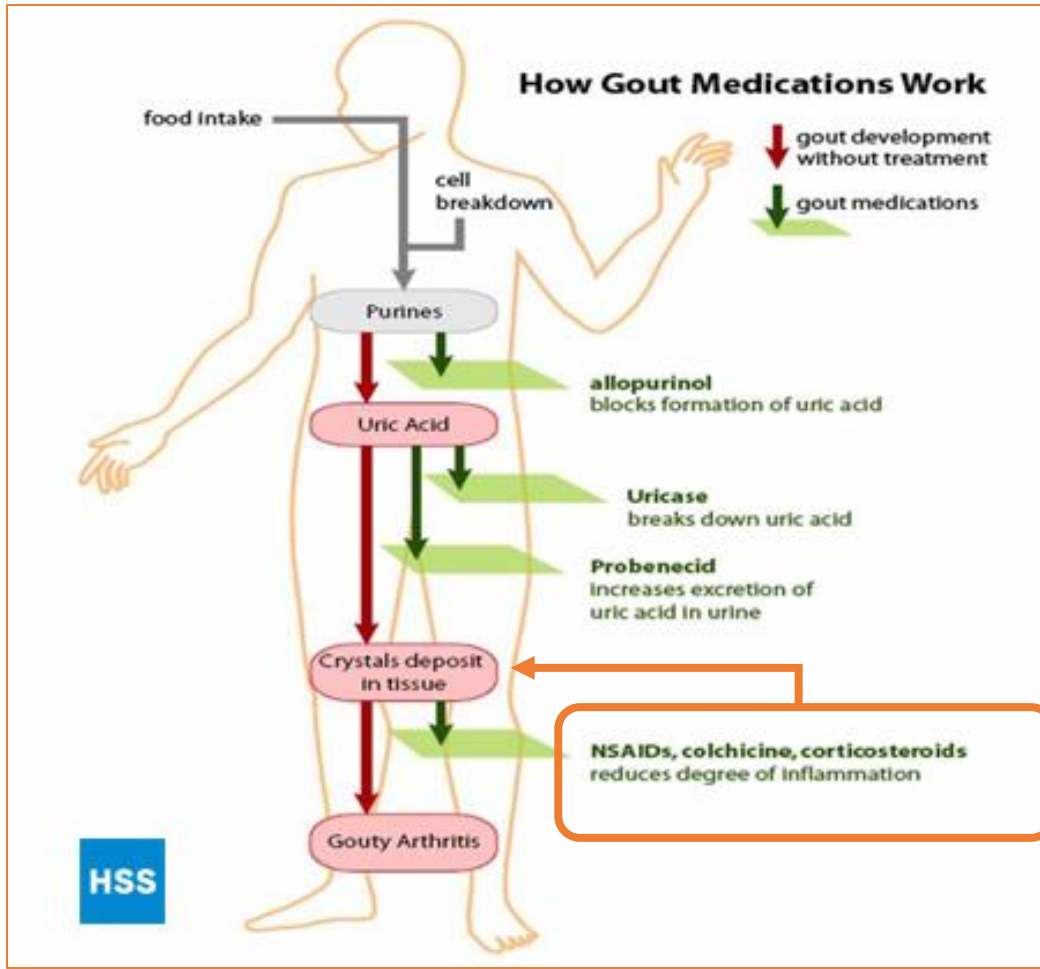

โคลชิซิน (Colchicines, $C_{22}H_{25}NO_6$)

เป็นสารกลุ่มอัลคาลอยด์มีคุณสมบัติละลายได้ดีในแอลกอฮอล์ ในทางการแพทย์นำมาใช้รักษาโรคเกาต์ ไขข้ออักเสบ โดยกลไกการออกฤทธิ์ของโคลชิซิน คือ ลดการอักเสบที่เกิดจากผลึกของกรดยูริกที่เกาะตัวกับเนื้อเยื่อต่าง ๆ ของร่างกาย โคลชิซินสามารถยับยั้งการเคลื่อนที่และการทำงานของนิวโทรฟิล จึงยับยั้งการอักเสบได้ อีกทั้งยังลดการทำลายข้อกระดูกจากเม็ดเลือดขาวที่เกิดจากการอักเสบจากผลึกกรดยูริก นอกจากนี้ โคลชิซินยังยับยั้งการผลิตกรดแลคติก (Lactic acid) ของเม็ดเลือดขาวที่มีผลรบกวนการเกาะตัวของผลึกยูริกกับเนื้อเยื่อต่าง ๆ ของร่างกาย ด้วยกลไกดังกล่าวเหล่านี้ จึงลดอาการปวด ที่เกิดขึ้น³ ส่วนในทางด้านพันธุศาสตร์และการปรับปรุงพันธุ์พืช นำมาใช้ในการเพิ่มชุดโครโมโซมของพืชเพราะมีฤทธิ์ยับยั้งการสร้างเส้นใยสปินเดิล ระหว่างการแบ่งนิวเคลียส ทำให้โครโมโซมไม่แยกตัว

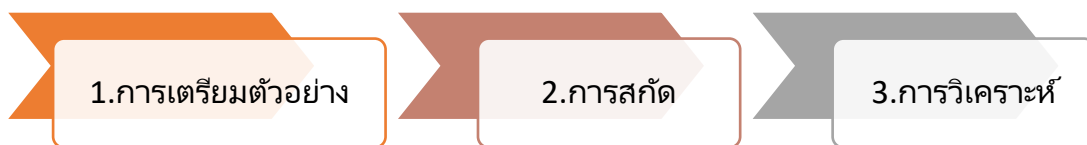

รูปแสดงโครงสร้างทางเคมีของ Colchicine

การวิเคราะห์สาร Colchicines ในเหง้าตองตึง

ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญคือ

ขั้นที่ 1 การเตรียมตัวอย่าง

โดยนำตัวอย่างเหง้าตองตึงมาล้างทำความสะอาด แล้วอบแห้งที่อุณหภูมิ 50 °C บดให้ละเอียดและผ่านร่อนเบอร์ 80

ขั้นที่ 2 การสกัด

การสกัดสารโคลชิซินจากเหง้าตองติงสามารถทำได้หลายวิธี โดยการนำผงตัวอย่างตองติงที่เตรียมไว้นำมาสกัดด้วยวิธี ดังนี้

1. การสกัดด้วยวิธี Soxhlet

ชั่งผงตองติง 10 กรัม นำไปสกัดด้วยเมทานอล เป็นเวลา 3 ชั่วโมง ด้วยวิธี Soxhlet จากนั้นเติมน้ำลงในละลายเมทานอล อัตราส่วน 1 : 1 แล้วสกัดด้วย petroleum ether แยกชั้นน้ำออกแล้วนำไปสกัดด้วยคลอโรฟอร์ม ซึ่งสารประกอบโคลชิซินจะอยู่ในชั้นของคลอโรฟอร์ม แล้วนำไปวิเคราะห์⁵

2. การสกัดสารด้วยการใช้คลื่นเสียงความถี่สูง

ชั่งผงตองติง 1.0 กรัม ใส่ขวดปริมาตรก้นกลม เติม 0.1 M HCl 30 มิลลิลิตร สกัดด้วยวิธี Ultrasound-assisted extraction (UAE) โดยให้ความถี่ 50 kHz จากนั้นนำสารสกัดที่ได้ไปกรองก่อนนำไปวิเคราะห์⁶

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์

3.1 การตรวจเอกลักษณ์ทางเคมีด้วยเทคนิคโครมาโทกราฟีชนิดผิวบาง (Thin layer chromatography)⁷

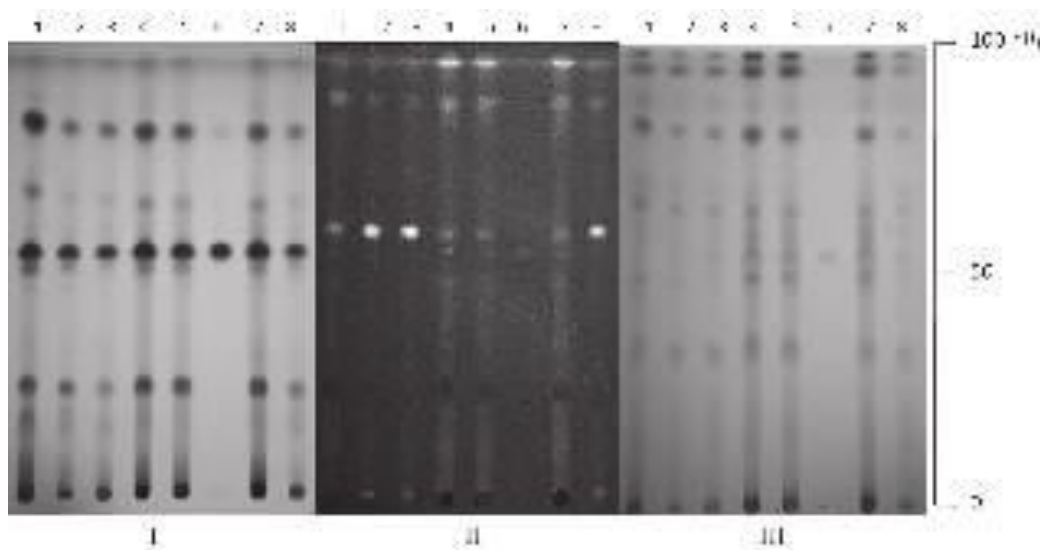
นำสารละลายมาตรฐานและสารละลายตัวอย่างมาแต้มบนกระดาษเคลือบด้วยซิลิกาเจลในแนวระดับเดียวกัน โดยให้ห่างจากขอบล่างประมาณ 2.5 ซม. และให้มีระยะห่างระหว่างสารละลายแต่ละจุดไม่น้อยกว่า 1.0 ซม. พึงให้แห้งนำไปตั้งในถังทำโครมาโทกราฟีที่มีน้ำยาแยกทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้อง รอให้น้ำยาแยกซึมขึ้นไปตามความสูง 12 ซม. นำแผ่นโครมาโทแกรมชนิดผิวบางออกจากถัง ตั้งทิ้งไว้ในตู้ดูดควัน แล้วนำไปตรวจสอบดังนี้

1) ตรวจสอบภายใต้แสงอัลตราไวโอเล็ตที่มีความยาวคลื่น 254 นาโนเมตร สังเกตตำแหน่งและสีของแถบสารที่ทึบแสง

2) ตรวจสอบภายใต้แสงอัลตราไวโอเล็ตที่มีความยาวคลื่น 366 นาโนเมตร สังเกตตำแหน่งและสีของแถบสารที่เรืองแสง

3) ตรวจสอบใยพ่นสารละลาย 5% วานิลลินในกรดกำมะถัน ทิ้งไว้ให้แห้ง ให้ความร้อนบนเตาไฟฟ้าที่อุณหภูมิ 105 °C นาน 1 นาที สังเกตตำแหน่งและสีของแถบสารภายใต้แสงธรรมชาติ

จากการตรวจสอบสารโคลชิซินโดยวิธีโครมาโทกราฟีชนิดผิวบาง สามารถตรวจพบโดยให้ผลทึบแสงเมื่อส่องภายใต้แสงอัลตราไวโอเลตความยาวคลื่น 254 นาโนเมตร ให้ผลเรืองแสงสีเหลืองเมื่อนำไปส่องภายใต้แสงอัลตราไวโอเลตความยาวคลื่น 366 นาโนเมตร และให้แถบสีเหลืองเมื่อพ่นด้วยสารละลาย 5% วานิลลินในกรดกำมะถัน แล้วนำไปให้ความร้อน

รูปแสดงโครมาโทแกรมของสารสกัดจากหัวดองดึงแห้ง

3.2 การวิเคราะห์โดยเทคนิคโครมาโทกราฟีของเหลวประสิทธิภาพสูง

3.2.1 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบค่ารีเทนชันไทม์ของสารในตัวอย่างกับสารมาตรฐาน หากเป็นสารชนิดเดียวกัน

เมื่อวิเคราะห์ในสภาวะทดสอบเดียวกันจะให้ค่ารีเทนชันไทม์เท่ากัน

3.2.1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

วิเคราะห์โดยการสร้างกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของสารละลายมาตรฐาน (แกนนอน) และพื้นที่ใต้ peak (แกนตั้ง) เป็นกราฟเส้นตรง แล้วทำไปคำนวณวิเคราะห์หาความเข้มข้นสารในตัวอย่าง

° Nevin C. ได้ทำการวิเคราะห์สารโคลชิซินในตัวอย่างหัวตองติงโดยใช้ HPLC ที่มีสภาวะเครื่อง และมีผล

การวิเคราะห์ ดังนี้

- คอลัมน์ ACE 5 C-18 ขนาด 250X4.6 mm. ขนาดอนุภาค 5 μ m
- อุณหภูมิคอลัมน์ 30 °C
- ตัวทำละลายเคลื่อนที่ 6.8 g/l potassium dihydrogen phosphate : methanol (450 : 530 ml)
- อัตราการไหล 1.0 ml/min
- ปริมาตรที่ฉีด 20 μ l
- เครื่องตรวจวัด UV-VIS detector @ 254 nm

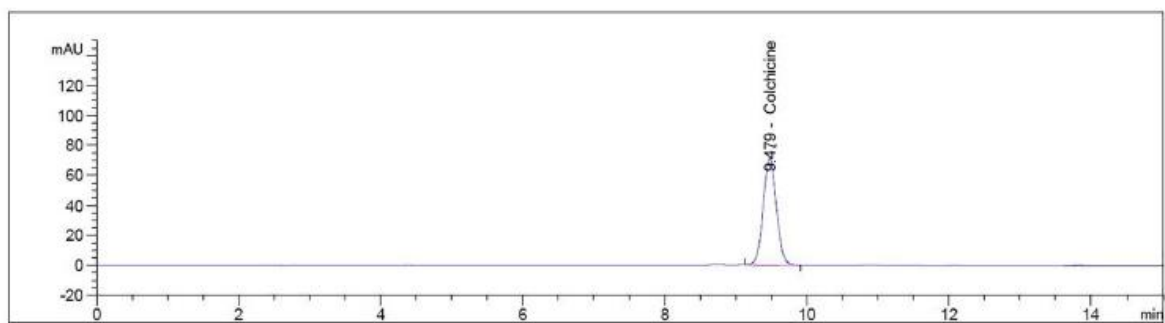

Fig. 8. The HPLC chromatogram of colchicine standard.

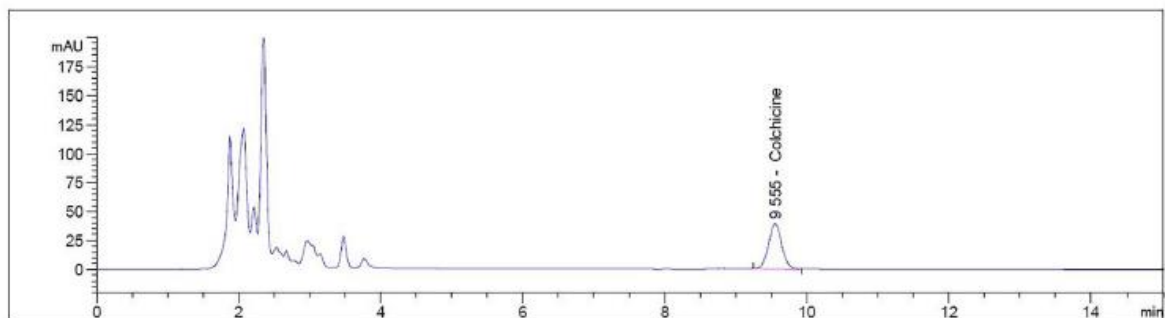

Fig. 9. The HPLC chromatogram of extract of Colchicum autumnale L. bulbs.

สรุป

ดองดึงเป็นสมุนไพรที่มีการนำส่วนต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค แต่ต้องให้ส่วนของพืชให้ถูกส่วนถูกขนาด และปรุงยาอย่างถูกวิธี ซึ่งตามตำรายาไทยให้ส่วนหัวของดองดึงในการรักษาอาการปวดข้อจากโรคเกาต์ เนื่องจากมีสารสำคัญที่ชื่อว่า Colchicine นั้นเอง แต่ถึงอย่างไรก็ตามในการรักษาอาการปวดข้อจากเกาต์ ให้ปริมาณสารดังกล่าว่น้อยมาก หากให้ผิดขนาดเพียงเล็กน้อยจะทำให้เสียชีวิตได้ โดยอาการที่บ่งบอกว่าเกิดพิษ คือ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดแสบร้อนปากและคอ ปากชา คอแห้ง ปวดตัว ท้องเสียรุนแรง อุจจาระมีเลือดปน หายใจลำบาก หมดสติ และรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้ใน 3-20 ชั่วโมง อาการเหล่านี้จะเกิดขึ้นหลังรับประทานหัวดองดึงไปแล้ว 2 ชั่วโมง ไม่แนะนำให้ประชาชนทั่วไปนำไปใส่ใช้เองและต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของแพทย์ ดังนั้น การวิเคราะห์โคลชิซินในตัวอย่างดองดึง จึงมีความจำเป็นสำหรับในการใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ โครมาโทกราฟี เป็นวิธีแยกสารที่มีความละเอียด วิเคราะห์สารที่มีปริมาณต่ำได้ สามารถนำไปประยุกต์ในงานด้านต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์ด้วยเทคนิคโครมาโทกราฟีชนิดฉีกบาง (TLC) สามารถแยกสารและวิเคราะห์เชิงคุณภาพได้ หรือ เทคนิคโครมาโทกราฟีของเหลวประสิทธิภาพสูง (HPLC) สามารถวิเคราะห์สารได้ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ เป็นวิธีที่ง่าย สะดวกรวดเร็ว ให้ผลที่ถูกต้องและแม่นยำ

ที่มาของข้อมูล

1. <https://medthai.com/ดองดึง/>
2. สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
3. <https://haamor.com/โคลชิซิน#article103>
4. https://www.hss.edu/conditions_gout-risk-factors-diagnosis-treatment.asp?fbclid=IwAR1glQMxwYBWePcjJDSV-a7xbOUUiGHdZ_1i53wj1OTrXAMrxTlpCzrDrac
- 5 Nattapong C et al. Colchicine determination in *Gloriosa* spp. By HPLC. Science & technology Asia. 2021..

6. Nevin C et al. Extraction, development and validation of HPLC–UV method for rapid and sensitive determination of colchicine from *Colchicum autumnale* L. Bulbs. *Saudi journal of Biological Sciences* 26. 2013: 345–351.

7. ทศนีย์ ป. และคณะ. การศึกษาคุณภาพของหัวดองดึง. *ว กรรมวิทย์* พ. 2559: 58(4): 270–282.

สมุนไพรไล่ยุง (Herbal Mosquito Repellents)

ปัจจุบันถ้าจะกล่าวถึงสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค สัตว์อันดับต้นๆที่คิดคงไม่พ้นยุง เนื่องจากยุงเป็นพาหะนำโรคร้ายต่างๆที่คร่าชีวิตคนเป็นจำนวนมากเป็นแมลงดูดเลือดชนิดหนึ่ง นอกจากทำให้คันเป็นแผลแล้วยังเป็นพาหะนำโรคที่สำคัญหลายโรค ได้แก่ ไข้เลือดออก ไข้ชิก้า ไข้ปวดท้อยุงลายหรือชิคุนกุนยา ไข้เหลือง ไข้มาลาเรีย ไข้สมองอักเสบ ไข้เวสต์ไนล์ โรคฟิลาเรียหรือเท้าช้าง ดังนั้น ยุงจึงเป็นแมลงที่มีความสำคัญมากทางสาธารณสุขและเศรษฐกิจ ยุงพบได้ทั่วโลกแต่พบมากในเขตร้อนและเขตอบอุ่น ยุงแต่ละชนิดอาจจะมีแหล่งเพาะพันธุ์และแหล่งอาศัยแตกต่างกัน หรือในบางแห่งอาจพบยุงหลายชนิดอยู่ด้วยกัน การควบคุมยุงพาหะจึงจำเป็นต้องมีความรู้เรื่องแหล่งอาศัยของยุงและช่วงเวลาที่ยุงออกหาอาหารกิน ตลอดจนวัฏจักรชีวิตของยุง

ปัจจุบันพบว่าในโลกนี้มียุงประมาณ 4,000 ชนิด ส่วนในประเทศไทยมียุงประมาณ 450 ชนิด แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. ยุงยัภษ์ (Toxorhynchitinae)
2. ยุงก้นปล่อง (Anophelinae)
3. ยุงลายและยุงรำคาญ (Culicinae)

ซึ่งยุงแต่ละชนิดจะมีลักษณะและพฤติกรรมไม่เหมือนกัน เช่น ยุงลายชอบหาอาหารกินตอนกลางวัน ยุงก้นปล่องและยุงรำคาญจะชอบหาอาหารกินตอนกลางคืน ส่วนยุงยัภษ์ไม่ดูดเลือดกินแต่น้ำหวาน เป็นยุงที่มีประโยชน์เนื่องจากลูกน้ำยุงยัภษ์ช่วยกินลูกน้ำยุงพาหะ

การกัดของยุงนอกจากจะทำให้เกิดอาการระคายเคือง ผื่นแพ้แล้ว ยุงยังเป็นพาหะที่สำคัญของโรคหลายชนิด ในแต่ละปีทั่วโลกมีผู้ป่วยที่เกิดจากยุงจำนวนหลายล้านคนและตายหลายแสนคน

รูปแสดงอาการแพ้เนื่องจากถูกยุงกัด

วิธีการกำจัดยุงทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่ดีที่สุดคือจัดการกับแหล่งเพาะพันธุ์และกำจัดในระยะที่เป็นตัวอ่อน เช่น กำจัดลูกน้ำยุงโดยกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ เช่น ปิดภาชนะให้มิดชิดด้วยผ้าตาข่าย

วิธีป้องกันการยุงกัด มีหลายวิธี เช่น การฉีดพ่นสารกำจัดยุงแบบสเปรย์ ทางมุ้ง ตัดมุ้งลวด ทาสารป้องกันยุง ติดตั้งเครื่องไล่ยุง จุดยากันยุง จุดชุบไล่ยุง เป็นต้น

รูปแสดงสารกำจัดลูกน้ำยุงลาย (Zeolite temephos)

รูปแสดงผลิตภัณฑ์ป้องกันยุงกัด/ไล่ยุง

รูปแสดงรูปไล่ยุง

สมุนไพรไล่ยุง

ในปัจจุบันผลิตภัณฑ์ป้องกันยุงจากสารสกัดธรรมชาติ เช่น พืชสมุนไพรกำลังเป็นที่นิยมกันมากในกลุ่มผู้บริโภคส่วนใหญ่ที่ตระหนักถึงพิษภัยและอันตรายจากสารเคมี พืชสมุนไพรที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ป้องกันยุงที่มีประสิทธิภาพไล่ยุง นั้นมีหลากหลาย และมีประสิทธิภาพแตกต่างกันและเหมาะกับยุงแต่ละชนิด ด้วยสมุนไพรมีข้อดีประการหนึ่งคือ ความปลอดภัยต่อสิ่งมีชีวิต และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถทดแทนและลดบทบาทการใช้สารเคมีสังเคราะห์และหลีกเลี่ยงฤทธิ์อันไม่พึงประสงค์

นอกจากนั้น ยังเป็นการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่
อุดมสมบูรณ์อย่างคุ้มค่า

อุทยานหลวงราชพฤกษ์

สมุนไพร "ไต่ยุง" หาง่าย...ใช้สะดวก

โหระพา
"กลิ่นดียุงไม่จอบแฉ"
ขยี้ใบสด นำมาถูผิวได้

ตะไคร้หอม
"พืชกลิ่นดีที่ยุงหนีกระเจิง"
สกัดเป็นน้ำ ฉีดไล่ยุงได้
และทูปทายาๆ วางตามมุมอับ

พริกไทยดำ
"กลิ่นพุ่งจนยุงบินหนี"
ทูปให้ทายา วางตามมุมบ้าน

มะกรูด
"กลิ่นฉุนยุงชอบบาย"
ผิวบดรวมกับน้ำ
นำมาทาผิวเพื่อกันยุงได้

สะระแหน่
"กลิ่นแรงไล่ยุง"
บดแล้วนำมาทาผิว เพื่อกันยุงได้

กระเทียม
"กลิ่นที่ยุงขยาด"
ทูปให้แตก วางตามจุดต่างๆ

อุทยานหลวงราชพฤกษ์ © 053-114110-5
www.royalparkrajapruek.org

รูปแสดงชนิดสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ไล่ยุงได้

(ที่มา https://www.royalparkrajapruek.org/news/news_detail?newsid=349)

ในบทความนี้จะนำเสนอพืชสมุนไพร 4 ชนิดที่สามารถนำมาใช้ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ไล่ยุง
ได้แก่ ตะไคร้หอม โหระพา มะกรูด และสะระแหน่

ตะไคร้หอม (*Cymbopogon nardus* (L.) Rendle) สมุนไพรที่มีกลิ่นเฉพาะตัว เหนืออายุได้ดิน ลำต้นแตกเป็นกอ ใบยาว สาก หนา และคม มีน้ำมันหอมระเหยชนิด Citronella, Citronellol และ Geraniol เป็นส่วนประกอบ ช่วยไล่ยุงลายได้ เพียงแค่นำมาปลูกโดยใช้แกลบ หิน หรือใบไม้แห้ง รองกันกระถาง แล้วตามด้วยดินผสมปุ๋ยคอก เท่านั้น ก็จะทำให้กลิ่นของน้ำมันหอมระเหยช่วยไล่ยุงออกจากบ้าน หรือไม่เช่นนั้นนำตะไคร้หอม ประมาณ 4-5 ต้น มาทุบ แล้ววางไว้ในห้องมืด ๆ อับ ๆ กลิ่นของน้ำมันหอมระเหยก็จะช่วยกำจัดยุงออกไปเอง นอกเหนือจากนี้เรายังสามารถนำตะไคร้หอมไปสกัดทำเป็นครีมทาตัวหรือสเปรย์ฉีดยุงได้อีกด้วย มีการศึกษาฤทธิ์ไล่ยุงของตำรับน้ำมันตะไคร้หอม (citronella oil) ที่มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ citronella, geraniol และ citronellol ในรูปแบบของครีม พบว่าตำรับที่มีน้ำมันตะไคร้หอม 17% ป้องกันยุงลายได้นานประมาณ 3 ชั่วโมง ครีมที่มีน้ำมันตะไคร้หอม 14% ลดจำนวนยุงรำคาญที่มาเกาะภายใน 1 ชั่วโมงหลังทาครีม นอกจากนี้สารสกัดเอทานอลของตะไคร้หอมผสมกับน้ำมันมะกอกสามารถไล่ยุงลายและยุงรำคาญได้นาน 2 ชั่วโมง ครีมที่มีน้ำมันหอมระเหยจากใบตะไคร้หอมที่ความเข้มข้น 1.25, 2.5 และ 5.0% ป้องกันยุงก้นปล่องได้ประมาณ 2 ชั่วโมง ขณะที่ความเข้มข้น 10% ให้ผลได้นานกว่า 4 ชั่วโมง

สำหรับตะไคร้ (*Cymbopogon citratus* (DC.) Stapf) พบว่าน้ำมันตะไคร้ (lemongrass oil) ใน liquid paraffin ความเข้มข้น 20 และ 25% มีผลป้องกันยุงลายได้ 100% ใน 1 ชั่วโมงแรก และลดลงเหลือประมาณ 95% ภายใน 3 ชั่วโมง การเตรียมผลิตภัณฑ์น้ำมันตะไคร้ 15% ในรูปของครีมและขี้ผึ้งพบว่าให้ผลป้องกันยุงกัดได้ โดยคุณสมบัติ

ของส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์มีผลต่อการปลดปล่อยน้ำมันหอมระเหย และมีผลต่อประสิทธิภาพในการป้องกันยุงด้วย น้ำมันหอมระเหยจากตะไคร้ที่มี geraniol ปริมาณ 0.2 มก./ซม² สามารถลดอัตราการกัดจากยุงรำคาญ เป็น 10, 15 และ 18% ที่เวลา 1, 2 และ 3 ชั่วโมงตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับการไม่ได้ทำน้ำมันหอมระเหยจากตะไคร้ สบู่อาบน้ำที่มีส่วนประกอบของน้ำมันตะไคร้หอม 0.1% น้ำมันตะไคร้ 0.5% และน้ำมันสะเดา 1% สามารถไล่ยุงได้ในช่วง 8 ชั่วโมง

มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) เป็นพืชกลุ่มสกุล (genus) *Citrus* เป็นพืชยืนต้นมีหนาม มีน้ำมันหอมระเหยที่สามารถจัดการได้ทั้งยุงลาย ยุงเสือ ยุงก้นปล่อง และยุงรำคาญ น้ำมันหอมระเหยจากมะกรูดมีฤทธิ์ป้องกันยุงได้นาน 95 นาที และตำรับยาทาป้องกันยุงที่มีน้ำมันมะกรูดความเข้มข้น 25 และ 50% สามารถไล่ยุงได้นาน 30 และ 60 นาที ตามลำดับ น้ำมันหอมระเหยผสมจากมะกรูด 5% และจากดอกชิงเฮา (*Artemisia annua* L.) 1% ป้องกันยุงลาย ยุงก้นปล่อง และยุงรำคาญได้นาน 180 นาที ในห้องปฏิบัติการ ในความเข้มข้นเดียวกันสามารถป้องกันยุงลาย และยุงเสือ ได้ 180 นาที และยุงรำคาญได้นานถึง 240 นาทีในภาคสนาม

โหระพา (*O. basilicum* L.) สมุนไพรกลิ่นหอมคู่ครัวไทย สามารถปลูกเพื่อไล่ยุงออกจากบ้านได้ น้ำมันหอมระเหยโหระพามีฤทธิ์ทั้งฆ่าลูกน้ำและไล่ยุงลายได้ และฤทธิ์ฆ่าลูกน้ำยุงลายของน้ำมันหอมระเหยของโหระพา > ยี่หระ> กะเพรา > แมงลัก = แมงกะแซง ซึ่งเป็นพืชในสกุลเดียวกัน โดยมีค่าความเข้มข้นของน้ำมันหอมระเหยที่ให้ผลป้องกันยุงได้ 90% (EC90) เท่ากับ 113 ppm ตามลำดับ สำหรับฤทธิ์ไล่ยุงของน้ำมันหอมระเหยที่ความเข้มข้น 10% พบว่า โหระพาข้างมีฤทธิ์แรงที่สุด ป้องกันยุงกัดได้นาน 135 นาที

สะระแหน่ อีกหนึ่งสมุนไพรไล่ยุงยอดฮิต มีน้ำมันหอมระเหย เช่น P-Cymene, B-Pinene, Ocimene และ Limonene เป็นส่วนประกอบ จึงปลูกกันยุงได้ โดยส่วนใหญ่ นิยมปักชำด้วยการตัดยอดให้เหลือใบอ่อนประมาณ 5-6 ใบ แล้วนำมาปักลงดินที่ผสมปุ๋ยคอก และกาบมะพร้าวสับ ไม่เช่นนั้นก็สามารถนำใบสะระแหน่มาบดยี้ให้กลิ่นของน้ำมันหอมระเหย

กระจายออกมา แล้วทาลงบนผิวได้โดยตรงสำหรับผู้ที่ไม่แพ้ หรือจะนำไปวางไว้ในบริเวณที่ยุ่ง
ชุม หน้าพัดลม หรือพัดให้ที่บ้านเลยก็ทำได้

วิธีทำสเปรย์สมุนไพรไล่ยุงอย่างง่าย

อุปกรณ์และปริมาณ

1. ตะไคร้หอมหั่นละเอียด 140 กรัม
2. ผิวมะกรูดหั่นหยาบ 200 กรัม
3. ใบโหระพา 100 กรัม
4. ใบสะระแหน่ 50 กรัม
5. เอทิลแอลกอฮอล์ (Ethyl alcohol 95%) 750 มล.
5. ผ้าขาวบางและเชือกหรือด้ายสำหรับมัด
7. ขวดโหลแก้วปากกว้าง ขนาด 2 ลิตร
8. ขวดสเปรย์ขนาด 100 มล.
9. น้ำกลั่นหรือน้ำสะอาด 250 มล.
10. การบูร 10 กรัม (เติมหรือไม่เติมก็ได้)

วิธีทำ

1. นำตะไคร้หอม ผิวมะกรูด ใบโหระพา และใบสะระแหน่ห่อด้วยผ้าขาวบาง แล้วมัดด้วยเชือกหรือด้าย
2. นำสมุนไพรที่เตรียมไว้ขวดโหลแก้วที่สะอาดแห้งที่เตรียมไว้
3. เติมเอทิลแอลกอฮอล์ 750 ลิตร ลงไปในขวดโหล
4. ใส่การบูรประมาณ 10 กรัม ลงไปในขวดโหล (ถ้าต้องการ) แล้วปิดขวดให้สนิทเพื่อทำการหมักเป็นเวลา 5-7 วัน
5. เมื่อครบกำหนดเวลา ให้เติมน้ำกลั่นลงไป 250 มล. แล้วเขย่าขวด นำสารละลายที่ได้ไปบรรจุในขวดสเปรย์ และเขียนฉลากติดข้างขวดไว้ว่าสเปรย์สมุนไพรกันยุง เพื่อความปลอดภัย ทั้งนี้ การเติมน้ำกลั่นลงไปเพื่อช่วยลดการระเหยของแอลกอฮอล์ไม่ให้เร็วเกินไปจากพื้นผิวลดความไวไฟของสเปรย์ไล่ยุง

ข้อควรระวังและคำแนะนำ

1. ห้ามใช้ในบริเวณที่มีเปลวไฟ และวางสเปรย์ไล่ยุงให้ห่างจากแหล่งกำเนิดไฟ เนื่องจากที่ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ 75 % ยังเป็นสารไวไฟ
2. สามารถใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่เหมาะสำหรับเด็ก อายุ 3 ขวบขึ้นไป
3. หากต้องการทาหน้า ให้ฉีดบนมือก่อน แล้วทาใบหน้า ไม่ฉีดบนหน้าโดยตรง โดยหลีกเลี่ยงบริเวณดวงตาและปาก
4. ส่วนผสมทั้งหมดจากธรรมชาติ ปราศจากสารเคมี สามารถเข้าปากได้ ไม่เป็นอันตราย แต่อาจมีความคมจากสมุนไพรเลยควรหลีกเลี่ยง
5. สเปรย์สมุนไพรกันยุง ไล่ยุง จะปราศจากสารเคมีอันตราย แต่ควรทดสอบอาการแพ้ โดยลองทาบริเวณข้อพับก่อนใช้งาน
6. สเปรย์สมุนไพรกันยุง ไล่ยุง เพื่อประสิทธิภาพสูงสุด โปรดเขย่าขวดก่อนใช้และฉีดซ้ำทุกๆ 3 ชม.

รูปแสดงผลิตภัณฑ์สเปรย์ไล่ยุง
(ที่มารูป <https://shopee.co.th>)

อย่างไรก็ดี นอกจากสมุนไพรที่กล่าวมาแล้ว ยังมีสมุนไพรอื่นๆ ที่มีการศึกษาฤทธิ์ในการป้องกันยุง ได้แก่ ว่า ไพล จันทน์ขาว ว่านน้ำ กานพลู หนอนตายหยาก ดอกกระดังงาไทย สารไพเรTHRUM (pyrethrum) และไพเรTHRIN (pyrethrins) ที่พบได้ในพืชตระกูลดอกเบญจมาศ (chrysanthemum flowers) เป็นต้น จะเห็นว่าสมุนไพรที่มีศักยภาพในการไล่ยุงเป็นพืชที่พบและปลูกได้ทั่วไป สามารถเตรียมไว้ใช้เองในครัวเรือนหรือผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ป้องกันยุงในรูปแบบต่างๆ เช่น น้ำมันหอมระเหยสมุนไพรนำมาผลิตเป็นครีมหรือโลชั่นป้องกันยุง สเปรย์ไล่ยุง หรือยาจุดกันยุงจากผงสมุนไพร ดังนั้นจึงควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมในระดับอุตสาหกรรม เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของสมุนไพร ปลอดภัยต่อร่างกาย ลดอันตรายจากการใช้สารเคมี และเป็นการช่วยลดการแพร่กระจายของโรคต่างๆ ที่มียุงเป็นพาหะนำโรค

แหล่งที่มาข้อมูล

1. <http://nih.dmsc.moph.go.th/login/filedata/Mosquitoes.pdf>
2. <https://pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/299/>
3. <https://home.kapook.com/view214926.html>